

Beszámoló a Ladik utcai temető újabb sírcsoportjainak feltárásáról

(Budapest, III. ker., Szentendrei út 63–67. és III. Ladik utca 7–11., Hrsz.: 19 261/2, illetve 19254/6-7-8)

2004-ben a Max-Hold Kft. telkének keleti felén folytatott ásátás során a *canabae* északkeleti temetőjének (ZSIDI 1997, 109–148.) újabb 600 négyzetméternyi részletét tártuk fel, és dokumentáltuk le. (BUDAI BALOGH 2005, 53–67.) A telek nyugati sávjában idén nyílt lehetőség a feltárás folytatására a jogutód, Budapest Motors Kft. megbízásából. A kutató felületen parkoló és úttest létesítését tervezték. Néhány munkanap elteltével szembesülnünk kellett a ténnyel, hogy az úttest és parkoló alapozási síkja – várkozásaink ellenére – sehol sem éri el a kultúrszintet. Az új- és jelenkori objektumok által aggasztóan bolygatott sávon belül ezért két helyen is szondát mélyítettünk le a kultúrszint indulásának megállapítására és a régészeti örökség állapotának felmérésére. (1. kép) A szondázás a beruházó beleegyezésével, de szűkre szabott időkeretek között történt. Végeredményben a régészeti érdeklődésre számot tartó szint mindkét szondában körülbelül 0,5 méterrel a tervezett alapozási sík alatt jelentkezett. A bolygatottság a római szinten sem szűnt meg, de mértéke észrevehetően csökkent.

Az északi szondában egy római kori csontvázas sírt találtunk. (2. kép) Az észak–déli tájolású csontváz nyújtott testhelyzetben, hanyatt feküdt. Jobb kezét a

Report on the excavation of new groups of graves in the Ladik street cemetery

(Budapest III, 63–67 Szentendrei Road and III, 7–11 Ladik Street, Lrn: 19 261/2, and 19254/6-7-8)

In 2004, another 600 square metres of the north-eastern cemetery of the *canabae* (ZSIDI 1997, 109–148) were unearthed and documented during excavations conducted in the eastern part of the Max-Hold Kft. lot (BUDAI BALOGH 2005, 53–67) This year, there was an opportunity to continue the excavation along the western strip of lot, commissioned by the legal successor the Budapest Motors Kft. The construction of a parking lot and a road was planned on the territory to be investigated. After a few days of work, we had to face the fact that despite our expectations, the foundation level of the road and the parking lot would not extend into the culture-bearing layer. Thus, two test trenches were dug into the strip which had unfortunately been disturbed in modern times in order to find the top of the culture-bearing layer and to assess the condition of the archaeological material. (Fig. 1) The test excavation was carried out with the consent of the developer but in a short time. As a result, the level that was interesting from an archaeological aspect appeared about 0.5 m under the planned foundation level. Disturbances reached into the Roman level although they were evidently less intense.

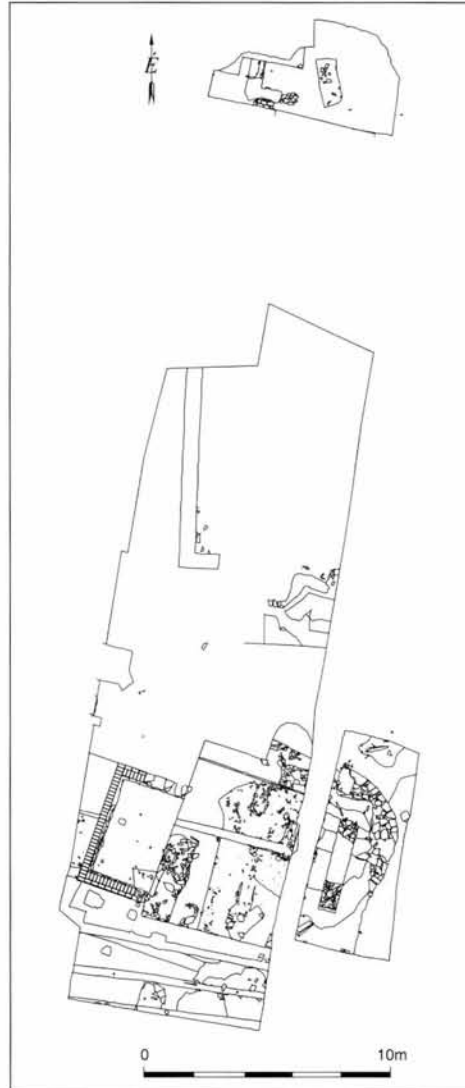
An inhumation burial from the Roman period was discovered in the northern test

bal vállára helyezték, bal karja az ölen nyugodott. A sír bolygatatlan volt, melléklet nélküli. A csontváz nyakánál, mellkasán és hasánál 7 darab, kis bronzfülekkel ellátott fekete üvegpaszta gombra leltünk.

A déli szonda lényegesen szélesebb volt. Célunk itt a 2004-ben megtalált „apszisos” építmény teljes alaprajzának és funkciójának tisztázása volt. (BUDAI BALOGH 2005, 57) Az alaprajzot tisztáztuk: valójában egy 6 méter átmérőjű, hatásában kerek, kivitelezésében sokszög alakú építményről van szó. Az objektum északi felén, ahonnan a későbbiek folyamán nem termelték ki a kőanyagot, a falvastagság eléri, olykor meg is haladja az 1 métert. A sokszögű kőfal nagy részét kiszedték, helyén a falkiszcedésekre jellemző köves-habarcsos visszatöltés mutatta meg az építmény hozzávetőleges kerületét. (3. kép) A körépítmény kiszedett falát egy helyen római téglasír vágta, amelynek építőanyagán a COH(ors) VII BR(eucorum) AN(tonimiana) téglabélyeg olvasható. Hasonló bélyeggel ellátott téglasírt két évvel ezelőtt is találtunk pár méterrel keletebbre a körépítmény déli oldalán. (BUDAI BALOGH 2005, 61) A Severus-korban gyártott téglák csak a sír létesítésének *terminus post quemjét* adják, a kőkonstrukció felszámolásának időpontjára vonatkozóan biztos támpontot nem nyújtanak. A betemetkezés emlékét a sír építőanyagán kívül semmi egyéb nem őrizte meg, sem emberi maradványok, sem mellékletek.

A kőépület belsejének teljes kibontása nem adatott meg. A nyugati oldalon lemélyültünk az altalajig, ellenben a keleti részen, az építmény kerületét tisztázandó, csak egy szondát húztunk. Miután a kőépület teljes kibontására nem került sor, a belső rész tartalmára, és ennek megfelelően az építmény rendeltetésére

trench. (Fig. 2) The north–south oriented skeleton lay extended on its back. The right hand was placed on the left shoulder and the left arm rested on the pelvis. The grave was undisturbed without grave goods. Seven black glass paste buttons

1. kép: Budapest, III. ker., Szentendrei út 63–67. – a feltárás átnézeti rajza

Fig. 1: III, 63–67 Szentendrei Road (2006) – general map of the excavation

vonatközoan végleges következtetést nem vonhatunk le. Mindenesetre a kutatott részen sírt nem találtunk. Érdekes azonban, hogy az altalaj fölötti részt tenyérnyi kőszilánkokkal töltötték fel. A köves betöltés fölött két agyagréteg húzódtott. A keleti oldalon a felső agyagréteg tetején néhány lapos kő feküdt, de viszonylag kis felületet fedett le egy olyan helyen, ahol számos újkori bolygatás nyoma látszott és közművek is húzódtak.

A kör alakú hatást célzó, valójában sokszög alakú építmény megmaradt falaszakasa négy kősor magasságú. A kövek között bőségesen kitöltötték kötőanyaggal, annak feleslegét a fal köveire kenve elfedték magának az építőanyagának egy részét is. A falazatot nem vakolták. A masszív falazat (1,0 méteres, vagy azt is meghaladó vastagságával) felépítmény hordozására a legteljesebb mértékben alkalmas volt. A

2. kép: Budapest, III. ker., Szentendrei út 63–67. – 1. sír

Fig. 2: Budapest III, 63–67 Szentendrei Road (2006) – grave no. 1

with small bronze loops were found by the neck, the chest and the belly.

The southern test trench was significantly wider. Here, the aim was to clarify the complete ground plan and function of the building with the "apse" found in 2004. (BUDAI BALOGH 2005, 57) The ground plan could be clarified. It was a polygonal construction with a diameter of 6 m, giving the impression that this had been a round building. On the northern side, where the stone was not removed in later times, the wall thickness reached and sometimes even exceeded 1 m. The largest part of the polygonal wall was taken away and the re-filling of stones and mortar characteristic of removed walls indicated the approximate circumference of the construction. (Fig. 3) A Roman brick grave containing bricks stamped with COH(ors) VII BR(eucorum) AN(toniniana) intersected the removed wall from the round construction. A brick grave with a similar stamp had been found a few meters to the east on the southern side of the round construction two years previously. (BUDAI BALOGH 2005, 61) The bricks produced in the Severus period only represent the terminus post quem date for the grave. Thus, they are not reliable for dating the abandonment of the stone construction. There was no other evidence concerning the burial beside the building material of the grave since neither human remains nor grave goods were discovered.

The interior of the stone building could not be completely excavated. The subsoil was reached on the western side, while only a trench was dug in the east to clarify the circumference of the construction. As the stone building could not be completely unearthed, it was not ultimately possible to determine the contents of the

3. kép: Budapest, III. ker., Szentendrei út 63–67. – a sokszögű kőépítmény bontás közben

Fig. 3: III, 63–67 Szentendrei Road (2006) – polygonal building during excavation

megmaradt legfelső kősor lapos kövekből készült, jelenlegi állapotában is majdnem vízszintes kiképzésű. Nyugat felé fokozatosan kialakuló 0,04 méteres esést mértünk. Az építménytől északkeletre előkerült téglasírt már feltjának jelentkezési szintjén megfogtuk – amelyben egyébként 1,0 méter mélyen jelentkezett a téglasír fedőlapja –, így bizonyosan tudjuk, hogy a késő római sírgödör kiásásakor csak a jelenlegi legfelső kősor látszott ki a földből. Sajnos, nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy a kőépítmény létesítése és a sírgödör kiásása között mennyi idő telt el, volt-e elegendő idő jelentős talajképződésre. Mindenesetre a bőségesen használt kötőanyag arra utal, hogy a négy kősor eredetileg nem föld alatt állt, alapfalnak különben is egy korábbi falmaradványt használtak. (BUDAI BALOGH 2005, 57, 3. kép) Ezzel együtt is elképzelhető, hogy eredetileg még néhány kősorral magasabb volt a falazat, és erre került egyfajta felépítmény; az épület közvetlen környezetében ugyanis több építészeti tagozatot találtunk. Délre egy sírkert

interior and the function of the construction. No graves were found on the investigated territory. It is interesting, however, that the area was filled in with fist-sized stone flakes above the subsoil. Two clay layers were spread over the stony fill. A few flat stone slabs lay on top of the upper clay layer on the eastern side, which covered a relatively small surface on a territory where numerous traces of modern disturbances could be observed and ditches for public utilities ran.

The preserved wall stretch from the polygonal construction, giving the illusion of a round building, consisted of four rows of stones. The gaps between the stones were filled in with much binding material. The superfluous amount was smeared on the stones covering part of the building material. The wall was not plastered. The strong wall (up to 1 m thick or even more) could certainly have supported a superstructure. The highest preserved stone row was constructed from flat slabs, and it was nearly horizontal even in its actual condition. A

falának félkör átmetszetű fedőköve került elő, amelynek sík lapja mindkét irányban enyhén túlnyúlt az ív indulási pontján, vékony szegélyrészt kialakítva ily módon. Temetőben az effajta, Aquincumból is jól ismert fedőköveket (KISS 1987, 45, No. 227, Taf. 74.1) négyzetes alaprajzú sírkertek falain alkalmazták, ezért a tárgyalt síremléssel aligha lehetett kapcsolata. Az építménytől északra előkerült lábazati elem viszont 130 fokot bezáró szögével egyértelműen egy sokszögű épület számára készült. Még 2004-ben, az akkor megtalált falszakaszra mélyültünkben három darab faragott építészeti elemet találtunk. (4. kép) Ugyanakkor az építménytől valamelyest északabbra előkerült, a fent említettel teljesen egyező lábazati elem töredéke valószínűleg megintcsak innen származik.

A 2004. évi ásátáson megfigyeltük, hogy a kőépítmény keleti oldalát egy egyenes futású, korábbi periódusú falra alapozták. Ez utóbbival találtunk párhuzamo-

gradual slope of 0.04 m was measured in a westerly direction. The brick grave found northeast of the construction could already be observed where it appeared as a discoloration at this level. The stone lid of the brick grave appeared at a depth of 1.0 m. Thus, it is sure that only the uppermost stone row was above ground level when the late Roman grave shaft was dug. Regrettably, there is no data to reveal how much time passed between the establishment of the stone construction and the digging of the grave shaft and if there was enough time for significant soil development. The generous amount of binding material suggests, however, that the four stone rows were originally built over the ground level since the remains of an earlier wall was used as a foundation wall. (BUDAI BALOGH 2005, 57, Fig. 3) Even so, the wall could be a few stone rows higher topped by some kind of a superstructure and indeed, several architectural elements were found in the direct vicinity of the

4. kép: Budapest, III. ker., Ladik utca (2004) – a kőépítmény falcsontján talált építészeti elemek
Fig. 4: III, Ladik Street (2004) – architectural elements found on the wall remains of the stone construction

san futó falkiszédést a körépítménytől nyugatra, azonban a szonda által nyújtott szűk keresztmetszet nem tette lehetővé, hogy megtaláljuk az esetleges kapcsolatot a falmaradvány és a falkiszedés között. A falkiszedésen túl egy újabb falszakasz jelentkezett, talán egy négyzetes sírkert északkeleti sarkának maradványa.

Összességében elmondható, hogy a szondázás ahhoz kevésnek bizonyult, hogy szélesebb összefüggéseket felismerhessünk. Vigasztaló azonban, hogy a lelőhely sértetlen maradt, így a jövőben átfogóbb vizsgálódás színteréül szolgálhat majd.

2006. július-augusztusában az Air Luck Kft. jóvoltából 200 méterrel délkelet felé, a Ladik utcától délre továbbfolytathattuk a temető utáni kutatást. A temető feltételezett déli irányú folytatására az egykori ARAL (ma ÖMV) benzinkút alatt előkerült hamvasztásos sír (ZSIDI 1997b, 33) és egy, a hajdani Harisnyagyár területén előkerült kőládásír (KÉRDŐ 1976, 31) utalt, összefüggő felületet azonban még nem sikerült itt megfogni. A kutatandó területtől nyugatra – az ARAL benzinkút alatt – késő bronzkori telepet tárt fel Vadász Éva, (ZSIDI 1997b, 33) ennek esetleges keleti irányú kiterjedésével számolnunk kellett. A kelet felől szomszédos telken (akkori számozás szerint Ladik utca 9, ma 13. szám alatt) Vámos Péter, majd T. Láng Orsolya folytatott feltárást 2002-ben. (LÁNG 2003, 186–187) A Duna vízének eróziós hatása, valamint a nagy arányú újkori bolygatás miatt azon a telken a kultúrrétegek megsemmisültek, sőt, az altalaj is számottevő mértékben csonkult. Az újkori feltöltésből, vagyis régészeti kontextuson kívül előkerült *Iuppiter* szobortorzó a *canabae* területéről érkező, számos új- vagy legújabb kori sitt-szállítmány egyikével is a helyszínre kerülhetett,

building. To the south, a coping-stone with a semicircular cross-section was found in the wall of a graveyard, the flat sides of which extended beyond the start of the arch forming narrow rims on both sides. Such coping-stones are well known from Aquincum as well, (KISS 1987, 45, no. 227, Taf. 74.1), where they were used on the walls of graveyards of quadrangular ground plans, so it was certainly not linked with the uncovered grave. However, the footing element, enclosing an angle of 130 degrees, found north of the construction was certainly built for a polygonal building. Three carved architectural elements were found in 2004 during the excavation of the recovered stretch of wall. (Fig. 4) The fragment of a footing element found somewhat to the north which was identical to the one described above and certainly came from the construction.

In 2004 it was observed that the eastern side of the stone construction was based on a straight wall from a former construction period. A removed wall ran parallel to the west of the round construction. However, the narrowness of the test trench meant that we were not able to find the ultimate relationship between the wall remains and the removed wall. Another wall stretch appeared beyond the removed wall, perhaps the remains of the northeast corner of a square graveyard.

In summary, the test trenches were not large enough to enable the archaeologists to recognise broader relationships between walls. It is, however, comforting that the site has remained intact and more complex investigations can be carried out at a future date.

Thanks to the Air Luck Kft., the investigation of the cemetery could be carried over 200 m to the southeast, south of Ladik

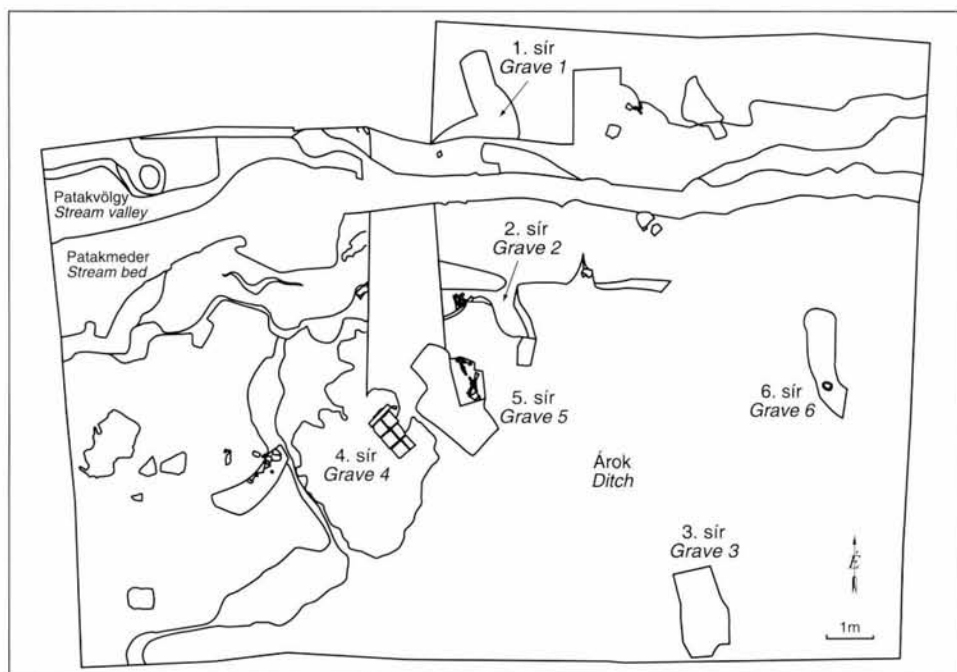
a Ladik utca szűkebb környezetével nem feltétlenül kellett kapcsolatban állnia.

A Ladik utca 13. szám alatti feltárás eredménytelensége után a legfontosabb kérdés az volt: a régészeti kultúrák szintjei megfoghatók-e a kutatandó telken. Ennek vizsgálatára három kutatóárkot húztunk. Az előzetesen legígéretesebbnek tartott nyugati területrész negatívnak bizonyult, fagyökerek, legújabb kori leásások mellett még biztató nyomokra sem leltünk. A területrészen az altalaj (világos barnásszürke színű homok) mesterséges csonkításával a régészeti kultúrák nyomai is megszűntek. A terület lepusztulása a telek közepe táján csökkent, helyesebben a terep természetes keleti irányú esése miatt elkerülte az altalaj tetejének csonkulását, sőt, bizonyos részeken a sötét szürkésbarna-olajbarna, máshol nagyon sötét szürkésbarna színű talajszint csonkult maradvány is jelen volt. (HORVÁTH 2006, 4)

A keleti területen az úgynevezett Ladik utcai temető egy kisebb részletét sikerült feltárnunk. (5. kép) A temetőrészletet egy Duna felé igyekvő, kelet–nyugati irányba haladó patakmeder vágta át. A patakmeder betöltésének alsó fele világos sárgásbarna színű kőzetliszt, kevés homokkal. A kvarc- és kvarcitösszetétel egyértelműen folyami üledékként értékelhető, ami a meder időszakosan ismétlődő, Duna általi elöntésére utal. (HORVÁTH 2006, 5) A betöltés felső része sötét szürkésbarna talajanyag világos sárgásbarna színű kőzetliszt- és finomhomok lencsékkel. A pedológiai vizsgálat szerint a talajanyag a meder környezetéből eróziós folyamatok, csuszamlások következtében került oda. A talajanyag áthalmozódását intenzív esőzések is segíthették, összességében véve a környezetben felgyülemelő víz az időjárás

Street in July–August, 2006. A cremation burial was found under the former ARAL (at present ÖMV) gas station. (ZSIDI 1997b, 33) A stone casket grave recovered in the territory of the former Stockings Factory (KÉRDŐ 1976, 31) indicated the supposed southern continuation of the cemetery, although these territories were not coherent. West of the investigated territory, Éva Vadász had also unearthed a Late Bronze Age settlement under the ARAL gas station, (ZSIDI 1997b, 33) so it was expected this site would make an appearance further to the east as well. In 2002, Péter Vámos and then Orsolya T. Láng conducted excavations on the neighboring lot to the east (at that time lot at 9 Ladik Street. At present the lot number is 13). (LÁNG 2003, 186–187) The erosion of the Danube and significant modern disturbances destroyed the culture-bearing layers on that lot and even the subsoil was significantly damaged. The fragment of a *Iuppiter* statue found without archaeological context in the modern fill may have been brought to this place with one of the modern period building debris transports from the territory of the *canabae* and is not necessarily connected with Roman activity in the direct vicinity of Ladik Street.

After the unsuccessful excavations at 13 Ladik Street, the most important question was whether the stratigraphic relationships between archaeological cultures could be identified on the investigated lot. Three trenches were opened to answer the question. The western area, which had seemed most promising, proved barren, and not even traces were discovered between the tree roots and the modern pits. The artificial damage to the subsoil (light brownish grey sand) destroyed any traces

5. kép: Budapest, III. ker., Ladik utca 7–11. – a feltárás átnézeti rajza
 Fig. 5: III, 7–11 Ladik Street (2006) – general map of the excavation

csapadékosabbá válását jelezheti. (HORVÁTH 2006, 5-6)

A patak mindkét partján találtunk sírokat, többnyire megviselt állapotban, amiért elsősorban a Duna kiöntései okolhatók, esetlegesen az időjárás csapadékosabbá fordulásával súlyosbítva. Egy II. Constantius kisbronzával datált sír kétségkívül rabolatlan volt, a csontváz részei mégis sajátságosan szét(cs)úsztak. (6. kép) A csontváz relatív épségét a sírgödör viszonylag mélyebb kialakításának köszönhette. A sírgödörök zöme azonban magasabban zárult, ezek tartalmát az ismétlődő kiöntések előbb-utóbb fellazították, majd visszahúzódáskor sárfolyamba burkolva a patak völgy mélyedésébe húzták. A patak völgy zsúfolásig feltöltődött anatómiai rendjét veszített emberesonttal, az egykori sírok tégl- és kő építőanyagával, valamint

of archaeological culture-bearing levels as well. The erosion in the territory was less in the central part of the lot or rather the top of the subsoil remained intact because the surface slopes towards the east. At certain places, even the dark grayish-brown – oily brown, in other places the remains of a very dark grayish-brown soil level, were preserved.

In the eastern territory, a smaller segment of the so-called Ladik Street cemetery was recovered. (Fig. 5) The bed of a brook running in an east–west direction toward the Danube intersected the cemetery segment. The lower part of the fill of the bed comprised yellowish brown rock powder mixed with some sand. The quartzite and quartz mixture can certainly be interpreted as a fluvial deposit coming from the intermittent floods of

hajdani sírmellékletekkel (hagymafejes fibula, üvegedény, kései mázas kerámia, besímitott kerámia, stb.). A patakvölgyben összegyűlt anyag kései, 4. századi.

A patakvölgyön kívül még egy természetes úton kialakult árok, valószínűsítetten egy hajdani Duna-mellékág húzódott a területen, amely délnyugat felől haránt irányban vágta át a telket. Az árok bizonyosan nem vízvezetésre szolgált, betöltése metszetében víz jelenlétére utaló vékony, lemezes rétegződés nem volt látható. A térszíni mélyedés szárazra kerülése után a lerakódott üledéken intenzív talajosodási folyamat vette kezdetét. Mind a talajszerkezeti, mind a malakológiai vizsgálat egyértelműsíti, hogy az árok betöltésének alsó és középső rétege szárazabb időszakban képződött, rajtuk egykor gyér, fűnemű vegetáció települt meg. A felső réteg viszont nedvesebb környezetről árulkodik, sőt itt ugyancsak kimutathatók a Duna rendszeres kiöntéseinek nyomai. A hátrahagyott, folyami finomszemésű üledéken azonban mindig újakezdődtek

the Danube. (HORVÁTH 2006, 5) The upper part of the fill comprised a dark grayish-brown soil with lenses of yellowish brown powdered stone and fine sand. According to the pedologic analysis, erosion processes including landslides carried the soil from the immediate surrounding into the bed of the brook. Intensive rainfalls may have accelerated the mixing of the soil material, and the water accumulated in the area may be indicative of a wetter climate. (HORVÁTH 2006, 5–6)

Graves were found on both sides of the brook but were mostly damaged due to the inundations of the Danube, aggravated by the increasing amounts of precipitation. A grave dated by a small bronze Constantine II coin had certainly not been robbed although the bones of the skeleton were somehow shifted. (Fig. 6) The relative intactness of the skeleton was due to the relatively deeper depth of the grave shaft. Most of the shafts, however, were shallower and the returning floods loosened their fill and drew the contents of the shafts into

6. kép: Budapest, III. ker., Ladik utca 7–11. – 1. sír
Fig. 6: III. 7–11 Ladik Street (2006) – grave no. 1

7. kép: Budapest, III. ker., Ladik utca 7–11. – amphora-alakú szíjvég az 1. sírból
Fig. 7: III, 7–11 Ladik Street (2006) – amphora-shaped strap-end from grave no. 1

a talajosodási folyamatok, tehát tartósan nem maradt víz alatt a terület. (HORVÁTH 2006, 6; KROLOPP 2006, 1-2) Megemlíthető még, hogy mindezen folyamatok emberi kultúrák közelében, a talajgyarapodás pedig kimondottan azok közreműködésével játszódott le. Az árok, egykori folyamág betöltésének teljes vertikumából őskori (későbronzkor, urnamezős kultúra) anyag is származott, amely nyugati irányból, az említett őskori telep felől folyamatosan szállíthatott be a mélyedésbe (záporpatakok, talajerózió, stb.). A betöltés uralkodó leletanyaga római kori volt, Kr. u. 2-3. századi anyag. Igazolható, hogy az ebből az időszakból származó középső betöltődési réteg gyarapodását a rómaiak mesterségesen is elősegítették, a Kr. u. 4. századtól kezdve pedig ugyanúgy beletemetkeztek a feltöltésbe, mint az eredeti domborzatba. Az árok azonban még a Kr. u. 4. században is enyhe mélyedés formájában továbbélt, mert az árokparton létesített kései téglasír építőanyagának egy részét az árokba csúszva találtuk meg. A teljes betöltődés a patak betöltődésével egy időben történhetett meg, ennek felel meg a felső, nedvesebb környezetre utaló betöltődési réteg, amely az említett, becsúszott téglákat is elfedte. A környezet nedvesebbé válásának abszolút időpontjára vonatkozó adatunk nincs. Elképzelhető, hogy a folyamat már

the depressions of the valley of the brook covering them with a mudflow. The valley of the brook thus became completely filled in with human bones without anatomical order, the building materials of the stone and brick graves and grave goods (a military brooch, a glass vessel, late glazed ceramics, smoothed-in ceramics etc.). The material accumulated in the bed of the brook came from the AD 4th century.

Yet another natural ditch ran on the territory beside the bed of the brook. This was probably a branch of the Danube which obliquely intersected the lot from southwest. It was certainly not a drainage ditch since there was no laminar stratification indicating the presence of water in the cross-section of its fill. Intensive soil development started in the deposits after the depression dried out. Both the soil structure and malacologic analyses demonstrate that the lower and middle layers of the fill of the ditch were deposited during a drier period. Sparse grassy vegetation developed on the fill levels. The upper layer, however, attests to a moister environment and the regular flooding of the Danube can even be demonstrated. Nevertheless, soil development always restarted in the fine-grained fluvial deposits, which means that the territory was not permanently waterlogged. (HORVÁTH 2006, 6; KROLOPP 2006, 1–2) It should be added

a római időszak vége felé megkezdődött, valószínűbb azonban, hogy az azt követő évszázadokban történt. A II. Constantius éremmel és egy amphora-alakú szíjvéggel (7. kép) – Kr. u. 4. század utolsó harmada (SIMPSON 1976, 203) – datált (1.) sír létesítésekor a temetőrészlet még biztonságosnak számított a kiöntésekkel szemben.

A feltárt temetőrészleten 5 sírgödört és 1 téglasír alját találtuk meg, 3 sírban bolygatatlan csontvázat, a másik 2 sírgödörben csak a betöltéssel összekeveredett csontok egy részét, a téglasír esetében pedig még csontmaradványokat sem találtunk. A patak völgyben talált nagy mennyiségű embercsontról antropológiai szakvélemény híján egyelőre még megbecsülni sem tudjuk, hány individuumhoz tartozhat.

A már többször említett 1. sírban az eredetileg nyújtott testhelyzetű csontvázat a víz elmozdította. Ennek következtében a test nyaktól lefelé megsüllyedt, a medencecsont teljesen hiányzott, az alsó végtagokból kevés maradt meg, az sem eredeti helyzetében. A II. Constantius éremet a koponya nyakszirtesontja alatt találtuk meg, az amphora-alakú szíjvéget pedig a bal combcsonton. Az övgarnitúra többi része a medencecsonttal együtt tűnt el a sírból.

A 3. sírt az árok betöltésébe vágták. (8. kép) Az agyagos feltöltés megvédte a sírt a víz pusztító hatásától. A hanyatt fekvő csontváz lábait felhúzták, és jobbra döntötték. Karjai keresztben a medencénél találkoztak. A fej fölött egy teljes, de öszszenyomódott festett korsót, valamint egy másik korsó lefűrészelt oldalát találtuk meg, amely talán nyitott mécsesként szolgálhatott.

A 6. sírban egy hanyatt fektetett, nyújtott testhelyzetű csontvázat találtunk. A

that all these processes happened in the vicinity of human cultural activity, which definitely contributed to soil development. The fill of the ditch, the former river branch, contained prehistoric (Late Bronze Age, Umfield culture) material along its entire vertical section. This material may have been gradually transported from the west from the above-mentioned prehistoric settlement (washed here by rains, carried by soil erosion etc.). The dominant find material of the fill came from the AD 2nd-3rd centuries of the Roman period. It can be shown that the accumulation of the middle part of the fill dating from this period was artificially accelerated by Roman activity, and from the AD 4th century they dug graves into the fill in the same way as they dug into the original ground surface. However, the ditch still existed as a shallow depression in the AD 4th cen-

8. kép: Budapest, III. ker., Ladik utca 7-11. – 3. sír
Fig. 8: III, 7-11 Ladik Street (2006) – grave no. 3

9. kép: Budapest, III. ker., Ladik utca 7–11. – 6. sír
 Fig. 9: III, 7–11 Ladik Street (2006) – grave no. 6

jó megtartású csontváz mellé semmiféle mellékletet nem helyeztek le. Érdekeséggként említhető, hogy a csontváz bal bokájára egy kis méretű emberi koponyát (nagyobb gyerek?, kisméretű felnőtt?) helyeztek. (9. kép) A sírt az árok legaljában találtuk meg, a gödör alja 0,8 méterrel mélyebben került kialakításra, mint az ugyancsak a betöltésbe ázott 3. síré.

A téglasír alját (4. sír) épületből kibontott 26,77×26,77 centiméter méretű falazótéglákból alakították ki másfél téglára szélességűre. A téglák mindkét oldala habarcsos volt. Az eddig megismert Ladik utcai téglasírok közül ez az első, amelyet egyértelműen bontott téglából állítottak össze.

A sírok tájolása minden esetben azonos: észak–dél. Az egyetlen pontosan datálható sír a Kr. u. 4. század utolsó harmadára tehető. Az 1984 és 1992 között előkerült, biztosan datálható, észak–déli tájolású sírok zöme Kr. u. 2. századi, a legkésőbbi is a Kr. u. 3. századból való. (ZSIDI 1997a, 114, 126–133, 140–141) A 2004. évi fel-

tűry since a part of the building material from a late brick grave dug on the bank of the ditch had slid into the ditch itself. The brook was completely filled in at the same time. The upper layer of the fill covering the above-mentioned bricks is evidence of a wetter climate. There is no data on the date when the environment became wetter. The process may already have started at the end of the Roman period, although it more likely that it occurred throughout subsequent centuries. When the grave dated from the last third of the 4th century (SIMPSON 1976, 203) by a coin of Constantine II and an amphora-shaped strap-end (Fig. 7) (no. 1) was dug the area of this cemetery segment still seems to have been flood free.

Five grave shafts and the bottom of a brick grave were found on the uncovered territory of the cemetery segment. Three graves contained undisturbed skeletons, while only a few bones mixed in the fill were found in the other two grave shafts. The brick grave did not even contain frag-

táráson előkerült két sír közül az egyik Severus-kori téglából készült, a másikat egy ezüst számszerj-fibula (RIHA 1979, 167: Typ 6.4.3) datálja a Kr. u. 3. századra. A tájolásból tehát messzemenő kronológiai következtetéseket nem vonhatunk le, a patak völgyben összegyűlt leletanyag alapján azonban okkal feltételezhetjük, hogy a temető Kr. u. 4. századi periódusába tartozó sírcsoport vált ismertté (talán a 6. sír kivételével). A temető részlet kiértékelését nagyban segíteni fogja majd a területtől délre elnyúló, egykori Harisnyagyár területének régészeti kutatása.

A terület nyugati és északi részén az altalaj oly mértékben csonkult, hogy itt már semmilyen objektum nyoma nem volt megfigyelhető. Ez a tény rávilágít arra, hogy a domborzat ebbe a két irányba emelkedett, vagyis a Szentendrei út és a Ladik utca felé. Utóbbi megfigyelés beleillik a Budapest Motors autószaalon házalapjában tett környezetrekonstrukciós eredményekbe.

Budai Balogh Tibor

Irodalom/References:

BUDAI BALOGH 2005 – Budai Balogh T.: A Ladik utcai temető újabb részletének feltárása, *Aqfűz* 11 (2005) 53–67.
HORVÁTH 2006 – Horváth Z.: Az Aquincum – Filatorigát – Ladik utca 7–11. szám alatti régészeti lelőhely geo-pedológiai vizsgálata, Budapest 2006 (kézirat).
KÉRDŐ 1976 – Kérdő K.: Szentendrei út, Budapesti Harisnyagyár (Hrsz. 1950/3) *RégFűz* Ser. I. No. 29 (1976) 31.
KROLOPP 2006 – Krolopp E.: Ladik utca 7–11. sz. régészeti ásás mintáinak malakológiai vizsgálata, Budapest 2006 (kézirat)

ments of the bones. Given the lack of anthropological analyses, it is not possible to evaluate how many individuals the large number of human bones found in the bed of the brook represented.

Water shifted the originally extended skeleton in the already-mentioned grave no. 1. As a consequence, the body sank from the neck downwards. The pelvis was completely missing and little remained of the lower extremities. Even those were no longer in the original anatomical positions. The coin of Constantine II was found beneath the occipital bone, while the amphora-shaped strap-end lay on the left femur. The rest of the belt set has disappeared together with the bones from the pelvis.

Grave no. 3 was dug into the fill of the ditch. (*Fig. 8*) The clayey fill protected the grave from water damage. The skeleton lay on its back with the legs drawn up and leaning to the right. The arms were crossed over the pelvis. A complete but crushed painted jug stood above the head. The cut-off wall of another jug was found there which may perhaps have served as an open lamp.

A skeleton lay extended on its back in grave no. 6. No grave goods were placed beside the well-preserved skeleton. A special feature was the small human skull (a large infant? small adult?) was placed by the left ankle. (*Fig. 9*) The grave was found on the bottom of the ditch. The bottom of the shaft was 0.8 m deeper than that of grave no. 3 also dug into the ditch.

The bottom of the brick grave (no. 4) was built to a width of one and a half bricks from 26.77×26.77 cm walling bricks taken from the building. Mortar was preserved on both sides of the bricks. This is the first of the brick graves in Ladik Street that was

KISS 1987 – Kiss, Á.: Pannonische Architekturelemente und Ornamentik in Ungarn, Budapest 1987.

LÁNG 2003 – Láng O.: Budapest, III. ker., Ladik utca 9. (Hrsz.: 19250/8) Aqfűz 9 (2003) 186–187.

RIHA 1979 – Riha, E.: Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst (Forschungen in Augst 3) Augst 1979

SIMPSON 1976 – Simpson, C. J.: Belt-buckles and strap-ends of the Later Roman Empire: a preliminary survey of several new groups, *Britannia* VII (1976) 192–223.

ZSIDI 1995 – Zsidi P.: Kutatások az aquincumi *canabae* északkeleti peremén, Aqfűz 1 (1995) 38–43.

ZSIDI 1997a – Zsidi, P.: Grabummauerungen am nördlichen Rand der *canabae* von Aquincum (Budapest III., Ladik-Str.) *CommArchHung* 1997, 109–148.

ZSIDI 1997b – Zsidi P.: Budapest III., Ladik u. 1. (Hrsz.: 19 254/1-3) RFűz Ser. I. No. 48 (1997) 33–34 [44/5].

certainly construction from secondarily used bricks.

The orientation of the graves was uniformly north–south. The only datable grave came from the last third of the AD 4th century. The majority of the north–south oriented graves were securely dated to AD 2nd century and unearthened between 1984 and 1992. The latest graves were dated from the AD 3rd century. (ZSIDI 1997a, 114, 126–133, 140–141) Of the two graves discovered in 2004, one was built from bricks made in the Severus period, while the other could be dated to the AD 3rd century by a silver cross-bow brooch (RIHA 1979, 167: Type 6.4.3). Thus, the orientation of the grave cannot help to date it. However, the find material accumulated in the bed of the brook implies that a group of graves from the AD 4th century was unearthened (except perhaps grave no. 6). The evaluation of the cemetery segment will be much easier after the territory of the former Stockings Factory extending south from this territory can be archaeologically investigated.

The subsoil was so damaged in the western and northern parts of the territory that no past cultural features could be observed. This fact shows that the surface was elevated in these two directions, that is, toward Szentendrei Road and Ladik Street. This observation matches the environmental reconstruction results carried out during the foundation of the building of the Budapest Motors car showroom.

Tibor Budai Balogh